LEHEN IL-MALTI

L-GHOXRIN SENA OTT-DIĊ, 1950. Għadd 236-238.

Le Jardin de l'Allèlek

(Editorjal tal-Prof. Ġ Aquilina, B.A., LL.D., Ph.D. (Lond.)

Laurent Ropa huwa magħruf fostna l-Maltin l-aktar bħala rumanzier Franċiż ta' nisel Għawdxi li mhux biss ma nesiex nisel art twelidu imma ħabbha b'qalbu kollha u meta l-kustjoni tal-Ilsien kienet saħnet, jiġifieri meta l-kustjoni saret waħda ta' mewt u ħajja għal Isien misserijietna, huwa bil-pinna tiegħu qawwija fil-ġurnali Franċiżi xandar quddiem il-barranin il-kobor tal-poplu Malti u s-sbuħija u l-qedem ta' Isienu. Imma Laurent Ropa, imbarra l-awtur tażżewġ rumanzi Le Chant de la Noria *(Il-Għanja tas-Sienja) u* Kaline, *huwa wkoll poeta, u poeta ġenwin li minn qalbu tfur ix-xenqa għarrealta' tal-ħolm, ir-realta li sseħħ fid-dinja tal-fantasija. Dinja ta' deħriet fantastiċi tinsab imxerrda fl-aħħar ktieb ta' poeżija tiegħu,* Le Jardin De L'Allélek. *(Il-Ġnien ta'Allelek).*

Qrajt il-għanjiet tiegħu, u jien u naqrahom ħassejt il-ħlewwa ta' immaġinazzjoni fina, mixgħula mix-xenqiet ta' ruħ imħabbta, mill-ħolm ta' idejal li dejjem nigru warajh u dejjem jaħrabilna qisu dell. Ropa jgħidilna biex fil-poeżija tiegħu ma nfittxux ħaġ'oħra ħlief il-taħbita li tħabbat f'sider Adam, u Adam hu jien u int; Adam hu l-umanita :— Ecoute ici le coeur d'Adam, ton coeur, le mien.

Għal Ropa l-poeżija hija vokazzjoni, hija sejħa. Il-Muża li tqabbad ix-xrara fil-qalb tal-poeti qatilu sa minn meta kien għadu tifel biex jixħet għajnejh mad-dawra tal-ġmiel tad-dinja u hija tagħmlu alla poeta li jgħix fis-sakra tal-għoljiet miksijin bil-glorja. Igħidilna l-poeta :—

> Tu m'aimais. Tu disais. "Jette avec hardiesse,
> Sur le monde, mon fils, tes yeux à peine ouverts;
> Tu seras dieu; tu l'es; tu vivras dans l'ivresse
> Des sommets, d'harmonie et de la gloire couverts.

Imma waħda mill-isbaħ poeżiji li l-aktar laqtuni f'din il-ġabra hija Mon Coeur Au Vent *(Il-Qalb Tiegħi lir-Riħ). Fakkritni fil-poeżija* Ode To The West Wind *ta' Shelley, fejn il-poeta Ingliż jitlob lir-Riħ tal-Punent igorr il-ħsebijiet tiegħu ma' l-erbat irjieħ tad-dinja biex dawn, bħaż-żerriegħa, jnibbtu s-siġra ta' l-Idejal li kien jixgħel f'qalbu dejjem imħabbta.*

Għal Ropa wkoll ir-riħ huwa spirtu ta' idejal li jaħkem l-erba' ġnub tad-dinja. Għalih ir-riħ huwa qawwi (Vent dramatique), *mistiku* (Vent apocalyptique), *rebbieħ* (Vent triomphant). *Imma jekk għal Shelley ir-riħ huwa spirtu vag, għal Ropa Nisrani, ir-riħ donnu l-istess Ruħ il-Qodos, Ruħ Alla li jonfoħ kullimkien u ħadd ma jaf*

minn fejn u kif u jnebbaħ l-idejat kbar; riħ li jerfa' l-poeti għal ħolm l-aktar sublimi.

Le Vent, voici le Vent, le beau Vent dramatique !
Il se lève et d'un bond il envahit la nuit;
Sa voix tempétueuse, sifflante, conduit
Un troupeau de silence et d'ombres pathétique.

O Vent, quel est ton nom, Vent apocalyptique?
Es-tu l'orgueilleux fils de l'Aurore qui fuit?
Ou plutot n'es-tu pas le souffle de Celui
Pour qui tout l'Univers est un vivant cantique?

Souffle, Vent gémissant, souffle, Vent triomphant !
Feuille d'âme divine attentive et sensible,
Je me livre, rêvant, à ton charme invincible;

Bercé sur l'océan de tes vagues, ô Vent
Magicien, j'aspire à l'Immobile et, ivre,
Je voudrais, détaché de moi-même, te suivre.

Ir-Riħ drammatiku, ir-Riħ apokalittiku jiġri wara l-poeta, ma jagħtihx nifs. Jaħfnu bil-qawwa tal-leħma, iġennu bil-għana.

C'est lui, c'est encor lui; Le Vent, encor le Vent !
Il me poursuit partout dans le sublime drame,
Et sa trompe mystique au tonnere émouvant
Souffle le feu divin qui couve dans mon âme.

Fina, delikata, minsuġa bil-ħarir tal-fantasija għammiela hija l-poeżija Etoile Du Matin *(Il-Kewkba ta' fil-Għodu), poeżija li l-ħsieb tagħha jinħall fid-dawl ta' ħafna lwien imdewba. Ilwien u ritmi huma n-nisġa artistika ta' din il-poeżija artistika. Nisimgħu lill-poeta:*
"Ejja, erhi jdejk f'idejja, dik idek safja u bajda bħal susan l-anġli; irrid nieħdok hemm fejn tgħanni l-alwetta, hemm, fuq il-muntanja li fommha tbexxaq lejn is-sema.

L-għodwa qed tiddi, tiġġerra ħamra fuq l-iġbla u f'qalbi;
m'intix tisma l-alwetta, l-alwetta maħruqa bl-imħabba tan-nar?

Ejja, l-ebda kelma ma ngħidlek, l-hena jħobb is-skiet,
jien nimxi ma' ġenbek fil-għaxqa ta' ruħek, mar-ritmu ta' qalbek;
u nifsek ikun nifsi;
int il-Warda miftuħa fil-ġnejna ta' ruħi;
ngħix b'nifsek sa ma mmut biex inkattar bik ħajti għal dejjem.

Ma' ġenbek jien nimxi, imgħaxxaq, miblugħ għat-triq li tiftaħ fil-għodu;

u raġġi joħorġu minn ġismek bħal kwiekeb ġol-ikħal tas-sema;
u b'dawlek tgħix ruħi, b'dak dawlek li jaqta' l-ġuħ tagħha.

Ejja, agħtini l-id tiegħek sabiħa li tiftaħ il-bieb minn tal-jiem!
O Warda, o Dawl, o Ġilju, ta' qalbi,
jien nieħdok hemm isfel fuq l-iġbla mwarrdin mal-kant ta' l-alwetta;
malajr l-għasfur jiskot, malajr jidbielu l-wardiet:
ngħaġġlu nisaw, biex qabel ma jidlam niġborlok hemm fuq, il-Kewkba Għodwija.

Poeżija fina li ma tistax ma titlefx ħafna fit-traduzzjoni tiegħi ritmata u irregulari, li madankollu għandha tagħti ħjiel tajjeb tat-teknika ta' Ropa, poeta tal-fantasija, poeta tal-ġmiel, dak il-ġmiel li għalih hu dejjem verġni, dejjem safi:— la Beauté est toute vierge encore au cerveau qu'elle inspire.

Is-seħer ta' l-Afrika għandu saħħa qawwija fuq l-immaġinazzjoni tal-poeta tagħna u fil-poeżija Nuit Mauresque *(Lejla Moreska) niltaqgħu ma' xbihat qawwija u friski li jfakkruk fl-arabeski orjentali:*

Resqet il-Lejla; nofsha għarwiena tiġġerra fl-għelieqi,
u tifrex fuq l-għolja bla ħsieb xejn sodditha......

Qatt nagħas ma jeħodha lix-xebba bedwina għax qalbha mimlija bi ħlewwa ta' għana bla tarf.
Sabiħa fil-ħsieb magħqud tagħha hija din il-lirika ta' erba' versi:

U fejn hu ġmielek, ja warda, u kburitek, żgħożija?
Ruħi maħkuma mid-dwejjaq
tittawwal ġo l-abbiss fejn intom titfarrku,
Jewwilla ma tiddix kewkba tbenninkom għal dejjem?

Sabiħa wkoll għas-sempliċità tagħha hija:

Sabiħ iċ-ċimiterju hemm isfel fuq l-għolja,
Fil-ġmiel minn tas-sema u l-arja tal-baħar.

L-Angelus ta' fil-għodu jqajjem il-mejtin;
hawnhekk qegħdin, nagħrafhom għalkemm bla ġisem.

Fit-tregħid taċ-ċipress u tal-palmi
Jinstema' tħaxwix ta' ġwienaħ, tħaxwix ta' erwieħ,

Fil-waqt illi ħuthom, bħall-qlugħ ta' l-irjieħ,
ibaħħru fl-arja qaddisa tax-xemx illi tielgħa.

Imma l-poeżija ta' Ropa mhix dejjem fantasija waħida. Il-poeta għandu l-mumenti filosofiċi tiegħu, mumenti ta' qtigħ il-qalb bħal fis-sunett Le Combat *(It-Taqbida) li jien sejjer naqleb fi proża.*

"X'inhu mela dan il-leħen li jgħajjat igħidli li did-dinja migħuna mhix l-art ta' għamarti, li hemm x'imkien ieħor fejn Ommi u Missieri jistennewni fis-sliema ta' l-għana u t-talb?

Inġib fuq ġbini, waqt li nhares ġol-hondoq, it-tifkira misruqa ta' ġenna sublimi.........'Ma forsi s-sema ta' qalbi ma hux ħlief ħolma li tgħib għal dejjem mela mmut jiena.

Misterju! — ħaġ'oħra m'hawnx ħlief il-misterju. L-ebda ġlieda oħra ħlief il-ġlieda satanika, u ruħi mdawla laqgħet it-taqbida.

Għalkemm tqabadt għalxejn għax għadni trux u agħma u ngħix bil-mewt; il-mewt li tiġi għada jien ma nilqagħhiex".

Poeżija qawwija u sabiħa hija Bucolique II *li dawk li jafu l-Franċiż jistgħu jiggustawha aktar fl-oriġinal. Nagħti minnha l-ewwel tnax-il versi :*

Voici le beau vent, le grand vent vivant !
Paissez, mon Boeuf Noir, paissez, mon Boeuf Blanc !

Au bord de l'abîme où le serpent niche,
Le Serpent qui sait ce qu'on ne sait pas,
Le Roseau pensif au corps de derviche,
Le Roseau penché médite front bas.

Paissez, mon Boeuf Noir, paissez, mon Boeuf Blanc !
Voici le beau vent, le grand vent vivant !

N'allez pas si loin, où le Diable tente,
N'allez pas mordre à ce qu'Ave a mordu;
Voici du chardon, de la fraîche menthe :
Surtout n'allez pas au fruit defendu !

Patetika ħafna mbagħad hija l-poeżija Silence *(Is-Skiet) li tgħid l-istorja tat-tfajla ġenniena li l-mewt ħasditha ħesrem mill-ġnien tal-ħajja.*

Ix-xbejba ġenniena tal-ward reġgħet lura għand Alla;
Jien xejn ma stagħġibt għax din ma hix ħlief il-ħajja;
U meta hija twieldet biex tgħix, hija twieldet biex tmut,
U kull wieħed minna għad darba jitlaq minn hawn.

Il-ħajja ġarrbitha bin-nar tad-dulur,
U fl-istaġun ġdid imdawra bil-ward,
Hi tħassbet waħidha fuq il-misterju krudil
Li jridna nbatu għat-tul f'ħajja qasira.

Kull wieħed ifittex il-kelma u mbagħad iwarrabha.
Ġbin il-Mewt l-ebda niket ma jkemmxu
Fuq ġbin il-Mewt f'daqqa waħda taqa' kalma u taħseb li
ħliefha ħadd ma jaf it-tweġiba.

Tgħid lemħet il-ġnien fejn taħkem
Sultana l-Warda tal-Misterju?
Issa għaddiet id-Dinja u l-ħalq jiskot.

F'Art Poetique, *Ropa, imbarra li donnu jrid jikkundanna t-tħewdin tal-poeżija modernista fisser ukoll il-konċett tiegħu tal-poeżija. Il-misterju tal-ħajja fl-aħħar mill-aħħar għall-poeta tagħna mhux ħlief Alla nnifsu.*

Du mystère aussi j'en veux:
Mais mon mystère c'est Toi, Toi seul, Dieu,
Et ma raison l'adore à travers le saint voile
Tissé par les rayons de toutes tes etoiles.

Lill-poeti li jħawdu r-ruħ tal-poeżija mat-tħewdin tat-teknika tagħhom inventata minn proċessi ċerebrali u mhux min-nirien tal-qalb, igħidilhom :—

N'est pas la Poésie un rien né d'un rien pur:
Témoin Homère et mieux encore la Nature,
De surréel et de réel melange obscur:
Laisse à leurs rièns les faiseurs de littérature.

Des images, bien sûr, mais plus qu'il n'en faut,
Pas en fabrique mécanique;
Surtout, pas de charlatanesque fantasmagorie.

Hemm poeżiji oħra tajbin li qbiżthom imħabba n-nuqqas ta' wisa'. F'din il-kitba tiegħi ridt nintroduċi lill-ħabib poeta Franċiż lill-poeti Maltin li hu għożżhom u kabbarhom fi Franza, it-tieni Omm wara art twelidu. It-traduzzjonijiet tiegħi huma esperimenti ritmiċi, l-aħjar mod biex staġt nagħti idea tal-poeżija tiegħu. Imma l-oriġinal Franċiż jibqa' dejjem l-aqwa u l-aħjar xiehda ta' l-Art poetique *ta' Laurent Ropa.*

Kelma ta' l-aħħar, li m'għandhiex x'taqsam mal-poeżija imma għandha x'taqsam ħafna max-xogħol ta' Ropa.

M'hemmx xi awtur Malti li jaf il-Franċiż u għandu ż-żmien biex jittraduċi ż-żewġ rumanzi tiegħu, Le Chant de la Noria *u* Kaline?

Laurent Ropa hu poeta u rumanzier ta' pinna qawwija.